

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН
розвитку Астрономічної обсерваторії
на 2018-2025 рр.**

2018 р.

Зміст

Загальні положення	3
Аналіз сучасних проблем	3
Шляхи та способи розв'язання проблем	3
Напрямки розвитку Астрономічної обсерваторії.....	4
а) Тематика наукових досліджень	4
1. Астрофізика високих енергій, гравітація та космологія.....	5
2. Фізика Сонця, сонячної активності та сонячно-земних зв'язків.....	5
3. Астрометричні дослідження і малі тіла Сонячної системи	5
б) Міжнародні зв'язки.	6
с) Підготовка кадрів.	6
д) Придбання та модернізація обладнання.....	6
Очікувані результати.....	7

Загальні положення

Астрономічна обсерваторія є науково-навчальним структурним підрозділом університету у складі науково-дослідної частини. Обсерваторія організовує та виконує науково-дослідні роботи та дослідно-конструкторські роботи з астрономічної та космічної тематики з метою вирішення актуальних наукових проблем, залучення викладачів, докторантів, аспірантів та студентів до вирішення важливих наукових задач та забезпечення навчального процесу.

Обсерваторія бере участь в навчально-виховній роботі університету шляхом залучення студентів до наукової діяльності, керівництва бакалаврськими та магістерськими дипломними роботами за тематикою її наукової діяльності, є базою для виконання лабораторних та практичних занять студентами кафедри астрономії та фізики космосу фізичного факультету. Разом з фізичним факультетом проводить підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів через аспірантуру і докторантуру.

Матеріальна база обсерваторії є складовою матеріальної бази університету і включає: центральну базу у м. Києві по вул. Обсерваторній, 3 (площа 2,18 га), а також дві заміські спостережні станції в с. Лісники Києво-Святошинського району (площа 3,49 га) і с. Пилиповичі Бородянського району (площа 5,6 га) Київської області.

Аналіз сучасних проблем

Сучасні проблеми Астрономічної обсерваторії пов'язані з низкою зовнішніх і внутрішніх чинників, головними з яких є:

- економічні ризики на рівні держави (бюджет, держзамовлення);
- несприятлива демографічна ситуація в країні та у світі в цілому;
- суттєве зниження рівня підготовки учнів у середній загальноосвітній школі;
- низький рівень мотивації абітурієнтів, студентів до опанування сучасними знаннями в цілому та астрономією зокрема;
- кадрове забезпечення, необхідність омолодження складу АО;
- невідповідність матеріально-технічної бази Обсерваторії сучасному рівню провідних університетів світу;
- недостатня інтеграція у світовий науковий простір.

Шляхи та способи розв'язання проблем

На нашу думку слід зосередитись на виконанні наступних пунктів:

- посилення зв'язків із провідними науковими організаціями країни та світу;
- підтримання світового рівня якості наукових досліджень шляхом інтенсифікації участі співробітників у формуванні спільних академічних українських та міжнародних наукових програм та консорціумів для проведення наукових досліджень у нових та традиційних напрямках роботи;
- моніторинг тенденцій у світовій науці з метою залучення учених Обсерваторії виконання національних і міжнародних наукових програм; виявлення та підтримка нових перспективних наукових напрямів;
- нерозривне поєднання процесу навчання і науково-дослідницької роботи шляхом читання

лекцій, залучення студентів до виконання наукової тематики АО;

- підготовка інноваційних проектів (постійне впровадження результатів фундаментальних і прикладних досліджень у науку, виробництво та освітянські технології);
- досягнення і утримання світового рівня якості наукових досліджень;
- модернізація існуючого та придбання необхідного нового обладнання для виконання науково-дослідних робіт, підтримання будівель обсерваторії у належному стані.
- оновлення комп'ютерної бази по усіх напрямках роботи;
- подати Горизонтальний сонячний телескоп на включення до списку об'єктів, що становлять національне надбання;
- забезпечити ефективне функціонування науково-навчального комплексу з астрономічних та космічних досліджень Головної астрономічної обсерваторії НАН України та Київського національного університету імені Тараса Шевченка; проаналізувати можливості щодо створення спільної аспірантури;
- забезпечити ефективне функціонування центрів колективного користування: Київський інтернет-телескоп, Віртуальна Рентгенівська і Гамма Обсерваторія;
- подавати заявки на участь в конкурсах наукових проектів з метою залучення позабюджетних коштів;
- домогтися внесення до міжнародних наукометричних баз SCOPUS та інш. "Вісника Київського університету. Серія Астрономія", що дасть можливість науковцям збільшувати свій індекс цитування та рейтинг Університету загалом;
- передбачити систематичні заходи для зв'язків з громадськістю (інформування ЗМІ та широкого загалу про наукові досягнення, робота зі школярами тощо), забезпечити ефективне функціонування сайту обсерваторії, постійно поновлюючи його та розробляючи рекламні матеріали для профорієнтації;
- проводити на базі Обсерваторії щорічно не менше однієї міжнародної конференції;
- приймати активну участь в діяльності Української астрономічної асоціації, Європейського астрономічного товариства та Міжнародного астрономічного союзу;

Напрямки розвитку Астрономічної обсерваторії

Напрями розвитку обсерваторії включають 4 пункти, а саме:

- a) Формування перспективної тематики наукових досліджень.**
- b) Міжнародні зв'язки.**
- c) Кадрове забезпечення.**
- d) Розвиток інфраструктури та зміцнення матеріальної бази наукових досліджень.**

a) Тематика наукових досліджень

З урахуванням існуючих наукових напрямків, враховуючи перспективи розвитку їх у наступні 5-10 років планувати продовження таких НДР:

1. Астрофізика високих енергій, гравітація та космологія.

- Дослідження процесів генерації та поширення релятивістських частинок – корпускулярних космічних променів та всіхвильового – від радіо до мультитетового – електромагнітного випромінювання. Особлива увага буде приділена дослідженням за програмою СТА – консорціуму (<https://www.cta-observatory.org/about/cta-consortium>), у склад організації-членів якого входить Астрономічна обсерваторія Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Дослідження еволюції Всесвіту з використанням сучасних моделей темної матерії та темної енергії; аналіз Стандартної космологічної моделі та її порівняння з альтернативними теоріями у світлі наявних спостережних даних.
- Аналіз багатоканальних спостережень активних процесів в галактичних та позагалактичних системах, дослідження релятивістських астрофізичних об'єктів із сильними гравітаційними та електромагнітними полями.
- Використання можливостей гравітаційно-лінзових систем у Всесвіті для отримання інформації про активні ядра галактик та релятивістські астрофізичні об'єкти.

2. Фізика Сонця, сонячної активності та сонячно-земних зв'язків

- Локальні й крупномасштабні магнітні поля Сонця як першопричина сонячної активності.
- Дослідження форми і структури сонячної корони під час повних сонячних затемнень.
- Варіації магнітних полів Сонця і їх прояви в геосфері. Вдосконалення прогнозів сонячної активності. Уточнення середньострокових та довгострокових прогнозів сонячної активності на найближчі роки й десятиліття.
- Атмосферні дослідження (спільно з кафедрою астрономії та фізики космосу та ГАО НАНУ). Дослідження стану і складу земної атмосфери під впливом космічних чинників. Атмосфера як детектор космічних променів.
- Регулярні спостереження магнітних полів а також фотосферної і хромосферної активності Сонця на сонячних телескопах ГСТ і АФР-2 АО КНУ.
- Створення електронної бази даних фотосферних спостережень в Астрономічній обсерваторії Київського національного університету.
- Подальший розвиток магнітогідродинамічної теорії турбулентного динамо, числове моделювання й залучення спостережень магнітної спіральності для поглиблення фізичної суті активних процесів на Сонці.
- Оформлення необхідної документації для надання ГСТ АО КНУ статусу національного надбання.
- Участь АО КНУ в проєкті «Служба Сонця в Україні», зокрема проведення в обсерваторії регулярних візуальних, фотографічних та цифрових спостережень магнітних полів сонячних плям і фотосферної активності Сонця.
- Проведення (при наявності фінансової підтримки) екологічних досліджень забруднення земної атмосфери методами сонячної спектроскопії.

3. Астрометричні дослідження і малі тіла Сонячної системи

- Фізичні характеристики та динамічна еволюція комплексу малих тіл Сонячної системи;
- Поляриметричні спостереження супутників планет;
- Астероїдно-кометна небезпека;
- Уточнення положень, параметрів руху та форми небесних тіл;
- наземний оптичний супровід космічних місій;

- прикладні роботи в частині пошуку, патрулювання та дослідження тіл, потенційно небезпечних для Землі, в останні роки набувають чітко вираженого прикладного значення і є предметом підвищеного суспільного інтересу. Практичне розв'язання цих завдань має надзвичайно важливе значення для попередження і виживання людства при зіткненні космічних тіл з Землею.

в) Міжнародні зв'язки.

- Формування спільних наукових програм, консорціумів для отримання грантів на проведення наукових досліджень.
- в повній мірі використовувати можливості ВІРГО-центру Астрономічної обсерваторії для виконання двох нових (2012 р.) міжнародних космічних;
- активувати діяльність Обсерваторії в рамках договорів та угод:
  - ❖ Угода про наукове співробітництво між Спеціальною астрофізичною обсерваторією РАН та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка від 26 квітня 2006 року.
  - ❖ Угода про науково-технічну співпрацю між Інститутом Астрофізики АН Республіки Таджикистан і Астрономічною обсерваторією Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 26 травня 2010 року.
  - ❖ Договір про науково-технічне співробітництво з Шамахинською астрофізичною обсерваторією НАН Азербайджану.
  - ❖ Угода про співпрацю між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Астрономічним інститутом Словацької академії наук від 19.07.2017.
  - ❖ Меморандум про порозуміння СТА Consortium від 13.05.2015.

с) Підготовка кадрів.

Зараз вік більшості наукових співробітників обсерваторії перевищив пенсійний. Тому необхідно вести підготовку кадрів для їх поступової заміни. Для вирішення кадрових питань у 2019-2025 рр. потрібно щорічно зараховувати 1-2 аспірантів, що, в свою чергу, вимагає збільшення кількості місць за астрономічними спеціальностями. Відтак, впродовж 2018-2025 рр. потрібно розширити підготовку науково-педагогічних кадрів через навчання в аспірантурі (асп. 1-2 в рік). Забезпечити взаємодію підготовки кандидатів і докторів наук з бюджетними і договірними науковими дослідженнями. Також це питання потребує більш активного залучення студентів до наукової роботи.

д) Придбання та модернізація обладнання.

Зважаючи на теперішній стан фінансування НДР необхідно планувати модернізацію існуючого обладнання і придбання вкрай необхідного. Виходячи з цього ми ставимо такі завдання:

- розширити потужності ВІРГО-центру обсерваторії;
- обладнати горизонтальний сонячний телескоп (ГСТ, розташований у м. Києві, вул. Обсерваторна, 3) сучасними приймачами світла – ПЗЗ-камерами;
- Модернізація сонячних телескопів АО КНУ. Оснащення сучасними ССД матрицями (STF8300) телескопів ГСТ та АФР-2 для суттєвого підвищення відношення сигнал/шум при спектральних спостереженнях і спостереженнях фотосфери в білому світлі. Оснащення ГСТ АО КНУ фільтром Фабрі-Перо для спектральних спостережень з суттєво підвищеним спектральним розділенням.

- Придбання сучасних ПЗЗ камер з наборами стандартних астрономічних фільтрів для телескопів АЗТ-8, АЗТ-14 та Київського інтернет-телескопа;
- Автоматизація наведення та керування телескопами АЗТ-8 та АЗТ-14;
- Придбання спектрографа для телескопа АЗТ-8 для спектральних спостережень комет в рамках міжнародних угод та проектів;
- Придбання (виготовлення) світлосильної телескопічної оптики для телескопу Київського інтернет-телескопа;
- Прокладання оптичного кабелю для швидкісного інтернету до телескопів спостережної станції в с. Лісники для забезпечення спостережень та можливості дистанційної роботи з даними спостережень;
- Алюмінівання дзеркал телескопів;
- Ремонт башт телескопів АЗТ-8 та АЗТ-14 і приміщення метеороного патруля;
- Виготовлення системи автоматичного відкривання (закривання) даху приміщення метеороного патруля;
- для підвищення якості та точності спостережень метеорів, включаючи їх спектральну реєстрацію та автоматизацію процесу обробки спостережних даних, створити 2 мобільні комплекси (у складі - високочутливого і швидкісного детектора світла з ширококутним фотографічним об'єктивом; паралельної спектральної системи, укомплектованої подібними приймачем та вхідною оптикою; комп'ютерного обладнання для накопичення результатів спостережень та управління камерами; телескопічного переносного монтування полегшеного типу);
- придбання нових персональних комп'ютерів протягом 1-2 років, так як наявних придбані до 2009 року і за своїми технічними характеристиками не відповідають потребам.

Очікувані результати

Виконання цього плану забезпечить перехід до вищої якості освіти, наукової роботи, зокрема:

- підвищить якість навчання шляхом поглиблення інтеграції освіти і науки;
- приведе у відповідність зі світовими стандартами наукове забезпечення науково-дослідницької роботи завдяки розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень;
- розширить міжнародні наукові зв'язки, прискорить входження української науки до світового освітнього та наукового простору;
- підтримає ефективний механізм залучення та використання ресурсів держави на потреби освіти і науки;
- підвищить авторитет як установи, так і держави в світі.

Затверджено Вченою радою Астрономічної обсерваторії 18.09.2018, протокол № 5.